

TEMIDA

Mart 2015, str. 55-74

ISSN: 1450-6637

DOI: 10.2298/TEM1501055J

Pregledni rad

Primljeno: 3.2.2015.

Odobreno za štampu: 26.3.2015.

Doprinos Ujedinjenih nacija u Srbiji zaštiti žena žrtava nasilja u porodici i u intimnim partnerskim odnosima: od međunarodnog prava do prakse

VESNA JARIĆ*

*R*ad prikazuje analizu angažmana Ujedinjenih nacija u Srbiji na polju prevencije i unapređivanja sistema zaštite žena od nasilja u porodici i u intimnim partnerskim odnosima. Naučni cilj rada je deskripcija doprinosa UN intervencija u ovoj oblasti u Srbiji, dok je praktični cilj da se rezultati analize primene u planiranju državne intervencije za efikasnu implementaciju Istanbulske konvencije na osnovu naučenih lekcija iz UN intervencija u ovoj oblasti. Predmet rada je analiza pristupa koji Ujedinjene nacije u Srbiji primenjuju tokom protekle decenije u uspostavljanju institucionalnog odgovora na nasilje, kao i doprinos UN agencija u Srbiji horizontalnom i vertikalnom umrežavanju institucija sistema koje iz nadležnosti različitih sektora pružaju usluge žrtvama, s posebnim osvrtom na uspostavljanje multisektorskog pristupa u zaštiti žrtava i na proces institucionalnog prepoznavanja specijalizovanih servisa za žene žrtve nasilja. Oba aspekta stavljena su u kontekst obaveza koje proizilaze iz ratifikacije Istanbulske konvencije, ukazujući uz kritički osvrt na korelaciju pristupa UN-a u Srbiji i pristupa definisanog u Istanbulskoj konvenciji.

Ključne reči: Ujedinjene nacije u Srbiji, Istanbulska konvencija, nasilje nad ženama u porodici i u intimnim partnerskim odnosima, multisektorska saradnja, specijalizovani servisi.

* Vesna Jarić je u vreme pisanja ovog rada bila koordinatorka zajedničkog projekta Ujedinjenih nacija *Integrirani odgovor na nasilje nad ženama u Srbiji*, program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Srbija.

E-mail: vesna.jaric@gmail.com.

Uvod

Nasilje usmereno protiv žena je uvek rodno zasnovano nasilje, jer ono u svojoj osnovi ima nejednak odnos moći između muškaraca i žena, na štetu žena. Na taj način ga definišu ključni međunarodni dokumenti za ovu oblast, kao što su Deklaracija Ujedinjenih nacija za eliminisanje nasilja nad ženama iz 1993. godine (u nastavku: DEVAW)¹ i Konvencija Saveta Evrope za sprečavanje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u nastavku: Istanbulska konvencija).²

Agencije Ujedinjenih nacija (u nastavku: UN agencije) u Srbiji primenjuju holistički pristup nasilju nad ženama koji se artikuliše kroz *5P*, simbolično predstavljen logotipom šake sa pet prstiju koja označava potpunu posvećenost u suzbijanju nasilja nad ženama.

- 1) *Policy* – Ujedinjene nacije (u nastavku: UN) podržavaju Vladu Republike Srbije (u nastavku: Vlada RS) u uspostavljanju holističkog strateškog okvira koji sagledava multidimenzionalnost nasilja nad ženama u porodici i u intimnim partnerskim odnosima³ i potrebu za artikulisanjem institucionalne akcije koja zalazi u više sektora, kao i da taj strateški okvir implementira.
- 2) *Partnership* – UN u Srbiji, kao neutralan partner bio je u poziciji da facilitira konstruktivni dijalog u cilju uspostavljanja partnerstva između javnog i privatnog sektora, između institucija sistema i specijalizovanih ženskih servisa koji se nalaze pretežno u nevladinom sektoru.

¹ UN General Assembly Resolution 48/104, 20th December 1993, known as Declaration on Elimination of Violence Against Women (DEVAW).

² Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, CETS n. 210. Istanbulska konvencija je zvanično otvorena za pristupanje u aprilu 2011. godine u Istanbulu. Srbija je potpisala Konvenciju u aprilu 2012. godine, a ratifikovala je u Narodnoj skupštini RS 31. oktobra 2013. godine, a položila ratifikacione instrumente 21.11.2013. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. avgusta 2014. godine, dva meseca nakon što ju je ratifikovalo 11 zemalja potpisnica, među kojima najmanje 8 zemalja članica Saveta Evrope.

³ Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je podržao izradu i implementaciju prvog državnog dokumenta u kome se definiše politika delovanja za ovu oblast – Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, Službeni glasnik RS, br. 27/2011. UN Women je podržao implementaciju Strategije za borbu protiv nasilja AP Vojvodine u periodu 2008-2013, a tokom 2014. godine je podržana izrada novog strateškog ciklusa koja je rezultirala usvajanjem Programa za sprečavanje i eliminisanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini.

- 3) *Prevention* – UN je podržao uvođenje holističkog pristupa prevenciji (primarna, sekundarna i tercijarna), kao strategiju za sprečavanje nasilja. Intervencije su bile fokusirane na promenu svesti javnosti kroz javne kampanje;⁴ na širenje znanja o nasilju nad ženama kroz istraživački rad i stvaranje platformi za dostupnost znanja profesionalnoj i zainteresovanoj javnosti;⁵ na jačanje kapaciteta stručnih radnika i pružalaca usluga da bolje razumeju rodno zasnovano nasilje i adekvatnije odgovore na potrebe žena žrtava nasilja; na uvođenje prvog programa za rad sa počiniocima nasilja, kao i na rad sa medijima na dekonstruisanju senzacionalističkog načina izveštavanja o ovoj temi.
- 4) *Protection* – UN je radio na unapređivanju sistema zaštite žena od nasilja kroz jačanje odgovora opštih i specijalizovanih servisa, sa posebnim fokusom na specijalizovanu uslugu SOS telefona za žene žrtve nasilja i na uspostavljanje integrisanog odgovora na nasilje nad ženama koje počiva na funkcionalnoj multisektorskoj saradnji.
- 5) *Prosecution* – Gonjenje i kažnjavanje počinitelaca je kritična tačka sistema zaštite od nasilja nad ženama, jer ono uz represivnu, ima i funkciju stvaranja ambijenta izvesnosti kazne za počinioce, te deluje preventivno. Program Ujedinjenih nacija za razvoj (u nastavku: UNDP) je stvorio uslove za uvođenje specijalizovanog kurikuluma za sudije i tužioce o nasilju nad ženama u Pravosudnu akademiju. Uz podršku UNDP-a, Pravosudna akademija je izradila osnovni (kroz tri modula) i napredni (u četiri modula) program obuke koji su postali sastavni deo redovnog programa obuke ove institucije.

Intervencije UN-a u Srbiji u oblasti sprečavanja i eliminisanja nasilja nad ženama su sastavni deo programa razvojne pomoći, jer je premisa inkluzivnog društva omogućavanje pristupa razvoju svim društvenim grupama, a rodna pripadnost je jedno od prvih socijalnih raslojavanja. Stoga, razvoj zasnovan na principu jednakih mogućnosti za žene i muškarce podrazumeva podršku državnim institucijama da deluju u skladu sa potpunom posvećenošću u obezbeđivanju sigurnosti svim građankama i građanima uzimajući u obzir rodno uslovljene pretnje i rizike.

⁴ Svi materijali korišćeni u javnim kampanjama dostupni su u veb prostoru Videoteka na sajtu www.sigurnakuca.net, stranici pristupljeno 28.1.2015.

⁵ Sajt www.sigurnakuca.net u delu „Znanja o nasilju nad ženama“ objavljuje publikacije, studije i istraživanja o nasilju nad ženama sprovedene pod okriljem UN-a u Srbiji, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Ključni elementi efikasnog sistema prevencije i zaštite žena od nasilja

Istanbulska konvencija je prvi evropski regionalni međunarodno-pravni instrument obavezujućeg karaktera⁶ koji postavlja međunarodne standarde za prevenciju i zaštitu žena od nasilja, sa kojima se svaka zemlja, koja je pristupila konvenciji, mora usklađivati. Ona je konceptualno u mnogome inspirisana Deklaracijom UN-a iz 1993. godine (DEVAW⁷), ali za razliku od Deklaracije koja je izraz usaglašenih političkih volja zemalja članica zastupljenih u Generalnoj skupštini UN-a, Istanbulska konvencija ima snagu ugovorne obaveze za zemlje potpisnice.

Konvencija je otvorena za pristupanje 11. aprila 2011. godine u Istanbulu, a zemlje Zapadnog Balkana su joj među prvima pristupile. Za stupanje na snagu ove konvencije bilo je potrebno da je ratifikuje najmanje 10 zemalja, među kojima najmanje 8 zemalja članica Saveta Evrope. Čak četiri zemlje Zapadnog Balkana doprinele su ispunjenju tog uslova. Istanbulska konvencija stupila je na snagu 1. avgusta 2014. godine, čime su sve njene odredbe postale obavezujuće za zemlje koje su joj pristupile.

Tabela 1: Zemlje Zapadnog Balkana koje su potpisale i/ili ratifikovale Istanbulsku konvenciju⁸

Država Zapadnog Balkana	Datum potpisivanja	Datum ratifikacije
Albanija	19.12.2011.	4.2.2013.
Bosna i Hercegovina	8.3.2013.	7.11.2013.
Crna Gora	11.5.2011.	22.4.2013.
Hrvatska	22.1.2013.	
Makedonija (FYROM)	8.7.2011.	
Srbija	4.4.2012.	21.11.2013.

⁶ Dva regionalna međunarodna instrumenta obavezujućeg karaktera za oblast nasilja nad ženama su doneta pre Istanbulske konvencije: prvi u Južnoj Americi (Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women "Convention of Belem Do Para" – 1994), a drugi u Africi (The Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa – Maputo, July 2003). Istanbulska konvencija je treći regionalni međunarodni instrument za ovu oblast u svetu, a prvi za Evropu.

⁷ UN General Assembly Resolution 48/104, 20th December 1993, known as Declaration on Elimination of Violence Against Women (DEVAW).

⁸ U januaru 2015. godine ukupno 22 zemlje su potpisale, a 15 je ratifikovalo Istanbulsku konvenciju, Council of Europe, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/default_en.asp, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Istanbulska konvencija uspostavlja obuhvatan pristup nasilju nad ženama, artikulišući obaveze države kroz koncept „potpune posvećenosti“ (due diligence) kroz tzv. 3P + 1P (Prevention, Protection, Prosecution + Policy). U ovom radu analizira se korelacija pristupa koji je UN u Srbiji profilisao u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i predviđenih mera u Istanbulskoj konvenciji. Prikazom doprinosa UN-a u Srbiji eliminisanju nasilja nad ženama ukažemo na postavljene sistemske osnove za efikasnu implementaciju Istanbulske konvencije.

Grafikon 1: Grafički prikaz korelacije pristupa eliminisanju nasilja nad ženama Istanbulske konvencije i pristupa UN-a u Srbiji

ISTANBULSKA KONVENCIJA I UN U SRBIJI

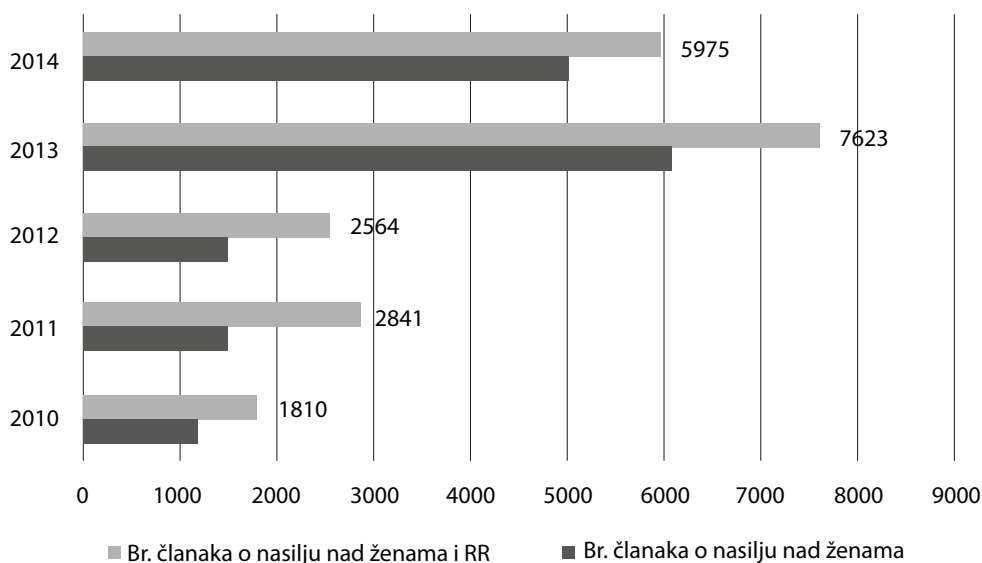
Prevencija

Članovi od 12 do 17 u Poglavlju III Istanbulske konvencije se odnose na preventivne mere. UN u Srbiji je započeo sistemsko uvođenje preventivnih mehanizama za primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju koji predstavljaju solidnu osnovu za delotvorno sprovođenje pomenutih članova konvencije.

a) Primarna prevencija

U saradnji sa Fondom B92,⁹ UN u Srbiji je postavio prvu veb platformu o nasilju nad ženama na kojoj su dostupni sadržaji kao na primer: „šta je nasilje“, „kako se zaštititi“, „kome se obratiti za pomoć i podršku“, učinjeni su dostupnim podaci, istraživanja, informacije, ažurirane vesti, baza priča o femicidu, baza pružalaca usluga uz pretragu po opštinama, kontakti SOS telefona, kalendar događaja, videoteka, forum, informacije o programima za rad sa počiniocima, i slično. U prvih godinu dana rada sajt je posetilo preko 30000 posetilaca. Uz to, UN je inicirao kvantitativnu¹⁰ i kvalitativnu (Mršević, 2013) analizu medijskih sadržaja o nasilju nad ženama na osnovu redovnog tematskog dnevnog pregleda štampe, a nalazi istraživanja su korišćeni za obuke novinara/ki i urednika/ica lokalnih i nacionalnih medija.

Grafikon 2: Grafički prikaz broja objavljenih medijskih priloga na temu rodne ravnopravnosti i nasilja nad ženama u period praćenja od 2009-2014. godine

⁹ U skladu sa članom 17 Istanbulske konvencije koji poziva na uspostavljanje saradnje sa sredstvima javnog informisanja i sa privatnim sektorom, dok se u članovima 12 (Opšte preporuke) i 13 uvode obaveze na polju podizanja svesti javnosti, iskorenjivanju rodnih predrasuda i dostupnosti informacija.

¹⁰ Odnosi se na regularne kvantitativne analize izrađene za potrebe projekta od strane agencija koje proizvode tematski pregled štampe za dati period.

Iz grafičkog prikaza broja medijskih priloga o rodnoj ravnopravnosti zapažamo progresivni rast medijske pažnje i zainteresovanosti za ove teme u periodu od 2010. do 2013. godine, dok u 2014. registrujemo blagi pad u odnosu na bum medijske pažnje koji je zabeležen u 2013. godini. Takođe zapažamo da je u periodu od 2010. do 2012. godine medijska pažnja bila relativno ravnomerno podeljena između teme nasilja nad ženama i teme rodne ravnopravnosti. U poslednje dve godine (2013-2014) uočljive su dve značajne tendencije: 1) izuzetno uvećanje broja medijskih priloga na ove teme tokom 2013. godine, uz blagi pad tokom 2014. godine, i 2) sužavanje fokusa medijskog interesovanja na temu nasilja nad ženama, dok dolazi gotovo do zapostavljanja svih drugih tematskih oblasti koje su u vezi sa rodnom ravnopravnošću. Ove dve tendencije se delimično mogu objasniti umnožavanjem delujućih aktera i usložnjavanjem aktivnosti u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama, dok u isto vreme rodni mehanizmi u izvršnoj vlasti gube stečene pozicije.¹¹ Tokom 2013. godine UN intervencije u ovoj oblasti su se umrežile i povezale u zajednički program UN-a „Integrisani odgovor na nasilje nad ženama u Srbiji“, te su efekti intervencija dodatno dobili na snazi i vidljivosti. Treba napomenuti da je UN u periodu od 2010. do 2014. godine sprovodio kontinuirano treninge za novinare/ke i urednike/ice o rodno senzitivnom izveštavanju o nasilju nad ženama širom Srbije, što je posledično rezultiralo i širenju percepcije da je nasilje nad ženama tema od društvenog značaja i interesa javnosti. U regularnom istraživanju UNDP-a o percepciji građana/ki o diskriminaciji u Srbiji, prvi put se društvena grupa „žene“ pojavila kao najviše diskriminisana (CESID, 2013), što takođe govori u prilog tezi da su UN aktivnosti značajno doprinele vidljivosti teme u javnosti.

b) Sekundarna prevencija

Uz podršku UN specijalizovane agencije za prava deteta – UNICEF¹² sprovedeno je istraživanje o stavovima učenika/ica osnovnih i srednjih škola o rod-nim normama i o nasilju nad ženama, dok je paralelno mapirana rasprostra-njenost rodno zasnovanog nasilja u 50 škola u Srbiji.¹³ Ministarstvo prosvete,

¹¹ Zakonom o ministarstvima, Službeni glasnik RS, br. 44/2014 ukinut je rodni mehanizam izvršne vlasti na nacionalnom nivou, Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Vlade RS.

¹² <http://www.unicef.rs/skola-bez-nasilja.html>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

¹³ Istraživanje je sprovedeno u saradnji UNICEF-a, Jedinice za sprečavanje nasilja u školama Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Instituta za psihologiju i Rodnih studi-

nauke i tehnološkog razvoja je u program „Škola bez nasilja“¹⁴ uvelo u školski sistem sadržaje u vezi sa rodnom ravnopravnošću i nasiljem nad ženama. Ove aktivnosti korespondiraju sa preporučenim merama u članu 14 Istanbulske konvencije.

UN agencije su u periodu od 2010. do 2014. godine radile na uvođenju specijalizovanih programa obuke za pružaoce usluga u različitim sistemima koji imaju nadležnosti i odgovornosti za zaštitu žena od nasilja, što je rezultiralo institucionalizacijom specijalizovanih kurikuluma u Pravosudnoj akademiji, Kriminalističko policijskoj akademiji i Službi za upravljanje kadrova Vlade RS.

c) Tercijarna prevencija

U periodu od 2010. do 2012. godine, UNDP u Srbiji je pilotirao program za rad sa počiniocima nasilja u intimnim partnerskim odnosima u tri gradska centra za socijalni rad,¹⁵ zasnovan na norveškom modelu „Alternativa nasilju“. Ukupno 16 lokalnih psihoterapeuta zaposlenih u savetovalištim za brak i porodicu je prošlo visoko specijalizovani program obuke, koji je obuhvatao teorijski i praktični deo, tokom koga su obučeni psihoterapeuti/kinje pod supervizijom norveških eksperata sprovodili tretman kroz individualni i grupni terapijski rad u 24 sesije. Ulaganje u lokalnu ekspertizu se pokazalo kao dobar pristup, jer je inicijalni tim kontekstualizovao program za lokalne prilike, akreditovao ga u sistemu socijalne zaštite¹⁶ i obučio još 39 lokalnih stručnjaka/kinja za rad sa počiniocima. To je omogućilo širenje programa na još 6 centara za socijalni rad¹⁷ tokom 2013. i 2014. godine. U periodu od januara 2012. do februara 2014. godine ukupno 112 počini-laca je prošlo kroz grupno terapijski rad u trajanju od 24 sesije tokom 6 meseci, dok je u istom periodu obavljeno 495 individualnih terapijskih razgovora. Tokom 2014. godine, kroz proširenu mrežu pružalaca specijalizo-

va Fakulteta političkih nauka u Beogradu. U trenutku pisanja rada, istraživanje još uvek nije objavljeno. Informacije o predstavljanju istraživanja javnosti dostupne su na sajtu <http://www.sbn.rs/vesti-iz-programa/rezultati-10>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

¹⁴ <http://www.sbn.rs/>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

¹⁵ Beograd, Niš i Kragujevac.

¹⁶ Jelena Sekulić, Gordana Petronijević, Sandra Jovanović, Sonja Stojadinović, Vera Despotović, Smilja Igić, Dejan Cvetković, Dušan Malešević, Zoran Ostojić, Maja Stojanović, Georgi Pavlov, Ljiljana Cvetanović, Milan Filipović, Svetlana Mančić. Više u: Obuka profesionalaca/ki za tretman počinitelaca, 2012: 244-245.

¹⁷ Čačak, Kraljevo, Leskovac, Kruševac, Subotica i Novi Sad.

vane usluge za rad sa počiniocima, 228 počinitelaca je bilo uključeno u program, a njih 75 je prošlo kroz grupno-terapijski rad. Grupno-terapijski rad se pokazao delotvornim u više od 80% slučajeva u kojima se fizičko nasilje nije ponovilo tokom tretmana, kao ni 3 ni 6 meseci nakon završetka psiho socijalnog tretmana.¹⁸ Na žalost, ovo je još uvek jedini program za rad sa počiniocima u zemlji, uprkos činjenici da član 16 Istanbulske konvencije obavezuje zemlje potpisnice da uvode diversifikovane programe za rad sa počiniocima različitih oblika nasilja nad ženama, kao npr. počinioci seksualnog nasilja, počinioci nasilja u porodici, itd. (Hester, Lilley, 2014).

Tokom 2014. godine osnovana je evropska mreža programa za rad sa počiniocima,¹⁹ što je motivisalo umrežavanje lokalne ekspertize i razmene znanja između profesionalnih službi koje pružaju ovu uslugu u Srbiji, uz podršku UNDP-a. Nacionalna platforma za razmenu znanja i veština između profesionalaca/ki iz devet gradova u Srbiji formalizovana je konstituisanjem nacionalne mreže pružalaca usluge programa za rad sa počiniocima 24. marta 2015. u Kragujevcu. Formiranje mreže ukazuje na profesionalnu posvećenost koja izlazi iz projektnih okvira i predstavlja solidan osnov za institucionalnu nadogradnju. Uprkos značajnim pomacima, osvojenim novim prostorima znanja, održivost ove nove usluge i uvedenog programa direktno zavisi od institucionalnog prepoznavanja u okvirima sistema socijalne zaštite i pravosuđa.

Multisektorska saradnja i specijalizovane usluge

Dva su ključna aspekta zaštite žena od rodno zasnovanog nasilja, bez kojih nije moguće uspostaviti efikasan i delotvoran mehanizam zaštite: multisektorska saradnja i specijalizovane usluge. Sprega njihove bliske saradnje odlučujući je faktor uspešnosti pružene usluge i obezbeđivanja sigurnosti žrtve ili žrtava.

¹⁸ U pilot fazi su rađene evaluacije nakon završetka tretmana, dok je u drugoj fazi merena i srednjoročna promena (3 i 6 meseci nakon tretmana). Evaluacija ishoda tretmana treba da bude sastavni deo samog tretmana, a period praćenja može biti i do dve godine, što bi omogućilo merenje dugoročne promene ponašanja kod učinilaca.

¹⁹ European Network of Work with Perpetrators Programmes: <http://www.work-with-perpetrators.eu/index.php?id=8>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Uspostavljanje i podrška modelu multisektorske saradnje u Srbiji

Istanbulska konvencija članom 18 u Poglavlju IV²⁰ uvodi obavezu državama potpisnicama da uspostavljaju efikasne mehanizme međusektorske saradnje. Program Ujedinjenih nacija za razvoj je u cilju uspostavljanja delotvorne saradnje između relevantnih državnih organa za zaštitu žena od nasilja u dosadašnjem radu delovao u dva paralelna toka podrške institucijama sistema:

- 1) Jačanje pojedinačnih sistema za prepoznavanje različitih oblika nasilja i za institucionalni odgovor na nasilje nad ženama (centri za socijalni rad, policija, tužilaštvo) kroz specijalizovane programe obuke za stručnjake/kinje, što je u skladu sa članom 15 Istanbulske konvencije.
- 2) Stvaranje uslova za „integrisani odgovor“ na nasilje nad ženama kroz uspostavljanje mehanizama za multisektorsku saradnju, u skladu sa članom 18 Istanbulske konvencije.

²⁰ Poglavlje IV - Zaštita i podrška

Član 18 – Opšte obaveze

1) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere zaštite svih žrtava od daljeg nasilja.

2) U skladu sa domaćim propisima, strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede odgovarajuće mehanizme za delotvornu saradnju između svih relevantnih državnih organa, uključujući sudove, javna tužilaštva, organe unutrašnjih poslova, lokalne i regionalne uprave, kao i nevladine organizacije i ostale relevantne organizacije i lica u pružanju zaštite i podrške žrtvama i svedocima svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, uključujući i upućivanje na opšte i specijalizovane službe podrške, navedene u čl. 20 i 22 ove Konvencije.

3) Strane obezbeđuju da mere, koje preduzimaju u skladu sa ovim poglavljem, budu:

- zasnovane na razumevanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive i da su usmerene na ljudska prava i bezbednost žrtve;
- zasnovane na integrisanom pristupu, koji uzima u obzir odnos između žrtava, počinioca, dece i njihovog šireg društvenog okruženja;
- usmerene na izbegavanje sekundarne viktimizacije;
- usmerene na osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja;
- omogućene, tamo gde je to prikladno, u istim prostorijama za različite usluge namenjene zaštiti i podršci žrtava;
- odgovarajuće za specifične potrebe ugroženih lica, uključujući i decu žrtve, i da su im dostupne.

4) Pružanje usluga ne sme da zavisi od spremnosti žrtve da podnese prijavu ili svedoči protiv bilo kog počinioca.

5) U skladu sa svojim obavezama i prema međunarodnom pravu, strane se obavezuju da preduzmu odgovarajuće mere za pružanje konzularne i druge zaštite i podrške svojim državljanima i drugim žrtvama, koje imaju pravo na tu zaštitu.

Prvi tok intervencije realizovan je u uskoj saradnji sa specijalizovanim institucijama za obuku kadrova iz pojedinačnih sistema, kao što su Kriminalističko-policijska akademija, Pravosudna akademija i Zavod za socijalnu zaštitu. Intervencija je zasnovana na sprovođenju specijalizovanih obuka za postupanje u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u intimnim partnerskim odnosima, u okvirima zakonskih ovlašćenja pojedinačnih resora i na osnovu razvijenih smernica za postupanje za svaki od njih. Rad unutar sistema, sa institucijama koje imaju nadležnosti za uvođenje i sprovođenje specijalizovanih obuka za kadrove i pružaoce usluga u pojedinačnim sistemima, rezultirao je institucionalizacijom i akreditacijom obuka na temu nasilja nad ženama u porodici, i u intimnim partnerskim odnosima. Ovakav pristup delovao je motivišuće i za korisnike obuka (sudije, tužioce, policijske službenike, socijalne radnike, itd.), jer je njihovo učešće zvanično valorizovano i prepoznato. Kroz specijalizovane obuke za pružaoce usluga koje su podržavale UN agencije u Srbiji, u poslednjih pet godina prošlo je više od 3000 pružalaca usluga.

Integrisani odgovor na nasilje nad ženama, s druge strane, je komplementarno i paralelno podržavan pristup koji proizilazi iz rastuće svesti o neophodnosti multisektorske intervencije u cilju adekvatne zaštite žrtve nasilja. Naime, ukoliko ne postoji razmena informacija i saradnja različitih sistema na zaštiti žrtve od nasilja, ceo teret aktiviranja službi ostaje na teretu same žrtve. Takav pristup je pokazao značajna ograničenja u praksi i rezultirao velikim brojem fatalnih ishoda nasilja, tj. femicida u kontekstu porodice i intimnih partnerskih odnosa. Nije realno očekivati od žrtve koja se već nalazi u stanju iscrpljenosti i, iz njene perspektive, često bezizlaznoj situaciji, da će imati potrebne resurse da samostalno mobilise nadležne institucije da deluju. Multisektorski pristup izmešta odgovornost sa žrtve na sistem, te institucije sistema preuzimaju inicijativu za aktiviranje resursa zajednice, u cilju podrške žrtvi da izađe iz situacije nasilja. To u praksi znači da je svaka institucija u lancu zaštite žrtava nasilja odgovorna za informisanje, dokumentovanje i razmenu informacija sa drugim institucijama. Multisektorski model zaštite žena od nasilja je u Srbiji regulisan na nacionalnom nivou kompletno tematskih protokola.²¹ Krovni dokument *Opšti protokol o saradnji ustanova, organa i organizacija u zaštiti žena od nasilja*

²¹ *Multisectoral Cooperation – Institutional Response to Violence Against Women* (2013), Belgrade, <http://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/library/poverty/multisectoral-cooperation--institutional-response-to-violence-ag/>, stranici pristupljeno 28.1.2015. i http://sigurnakuca.net/un_protiv_nasilja/publikacije_projekta/protokoli_o_postupanju_i_saradnji_ustanova,_organa_i_organizacija_.50.html, stranici pristupljeno 28.1.2015.

u porodici i u intimnim partnerskim odnosima,²² koji je usvojila Vlada RS, definiše okvire saradnje nadležnih institucija sistema i opšte principe na kojima se zaštita zasniva (izmeštajući fokus sa zaštite porodice na zaštitu žrtve/pojedinke, što predstavlja značajan konceptualni iskorak u pružanju usluga od strane institucija sistema). Opšti protokol je proizveo obavezu resornih sistema da bliže odrede postupanje pružalaca usluga pojedinačnih sistema u zaštiti žena od nasilja, što je rezultiralo izradom posebnih protokola MUP-a, Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, Ministarstva zdravlja i Ministarstva pravde. U ovaj okvir integrišemo i Posebni protokol Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, koje je izradilo set dokumenata sa fokusom na zaštitu dece od zanemarivanja i zlostavljanja. Imajući u vidu ulogu škole u detektovanju sumnje na nasilje u porodici kroz direktan rad sa decom, međusektorski mehanizam zaštite žena od nasilja uključuje aktivno i sektor obrazovanja. Set dokumenata za međusektorsku saradnju koji je usvojen na nacionalnom nivou bio je u procesu izrade, u mnogome, inspirisan sakupljenim sporadičnim lokalnim dogovorima o saradnji, koji su u manjoj ili većoj meri bili regulisani napismeno. U tom smislu, proces je crpeo inspiraciju odozdo na gore (*bottom-up*). Jednom kada je okvir postavljen i usvojen na nacionalnom nivou nastupilo je njegovo spuštanje na lokalni nivo (*top-down*). UN agencije u Srbiji su od 2011. godine do danas podržale realizaciju specijalizovanih treninga za međusektorsku saradnju u više od 40 gradova i za više od 2000 pružalaca usluga, koje je realizovala specijalizovana ženska nevladina organizacija Autonomni ženski centar.²³ Danas, gotovo svaka opština u Srbiji ima potpisan lokalni sporazum o primeni kompleta tematskih protokola za međusektorsku saradnju, ali ih primenjuju sa vrlo različitim nivoima uspešnosti.²⁴ Ako promenu posmatramo kroz zvaničnu statistiku, zapažamo, na nacionalnom nivou, kontinuirano uvećanje, iz godine u godinu, broja registrovanih slučajeva za nasilje u porodici, i u intimnim partnerskim odnosima, i u sistemu socijalne zaštite (Branković, 2013: 105) i u organima unutrašnjih poslova, što govori o pozitivnim pomacima u institucionalnim kapacitetima za identifi-

²² Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, usvojen 24.11.2011. godine Zaključkom Vlade RS br. 05 N. 56-8645/2011 – set protokola objavljen u publikaciji *Multisektorska saradnja – institucionalni odgovor na nasilje nad ženama* (2013) Beograd: UNDP.

²³ Autonomni ženski centar, www.womenngo.org.rs, stranici pristupljeno 28.1.2015.

²⁴ Poseban izveštaj Zaštitnika građana o primeni Opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, del. br 33738, 18.11.2014.

kovanje i odgovaranje na nasilje nad ženama. Tokom 2013. godine Zavod za socijalnu zaštitu prvi put registruje dupliran broj krivičnih prijava koje su podneli centri za socijalni rad u odnosu na 2012. godinu²⁵, što ukazuje na institucionalne pomake u uspostavljanju multisektorske saradnje.

U ovoj slici institucionalnog odgovora na nasilje, neizostavno se mora ukazati na „deo slagalice koji nedostaje“. Naime, efikasan i integrisani odgovor na nasilje nad ženama zahteva aktivno učešće specijalizovanih servisa podrške ženama koje su u situaciji nasilja (reč servisi opisuje i specijalizovane organizacije za zaštitu žena od nasilja i specijalizovane usluge).

Podrška specijalizovanim servisima

Istanbulska konvencija razlikuje i definiše opšte usluge podrške²⁶ i specijalizovane usluge podrške.²⁷ Specijalizovani servisi se razlikuju od opštih servisa u tome što je njihov fokus rada zasnovan na feminističkim principima i sa jasnim fokusom na žene žrtve nasilja (Kelly, 2008). Njihova uloga je komplementarna, a ne konkurentna u odnosu na usluge institucija sistema. One se bave problematikom na način koji nije moguće uvesti u institucije sistema. Kao ilustraciju ove tvrdnje, navodimo primer SOS telefona za žene žrtve nasilja, čiji su kapaciteti mapirani u okviru projekta koji je podržao UNDP 2012. godine (Branković, 2012). Tom prilikom identifikovano je 24 pružalaca specijalizovane usluge SOS telefona, od kojih su tri smeštena u CSR, a ostalih 21 SOS

²⁵ Institucionalni odgovor na nasilje u porodici - Izveštaj sačinjen na zahtev i prema strukturi koju je dostavila kancelarija UNDP u Srbiji, avgust 2014.

²⁶ Član 20 – Opšte usluge podrške

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi obezbedile da žrtve imaju pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja. Ove mere treba da obuhvataju, kada je to neophodno, usluge kao što je pravno i psihološko savetovanje, finansijska pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuka i pomoć prilikom zapošljavanja.

2. Članice će preduzeti sve neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi obezbedile žrtvama pristup uslugama zdravstvene i socijalne zaštite, kao i adekvatnu opremljenost ovih službi i obučenosť zaposlenih za pomoć žrtvama i upućivanje na odgovarajuće službe

²⁷ Član 22 – Specijalizovane usluge podrške

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere da omoguće odnosno obezbede, uz odgovarajuću geografsku rasprostranjenost, neposredne kratkoročne i dugoročne specijalizovane usluge podrške za svaku žrtvu koja je bila izložena bilo kojem delu nasilja obuhvaćanog Konvencijom.

2. Članice će omogućiti odnosno obezbediti specijalizovane usluge podrške za sve žene žrtve nasilja i njihovu decu.

telefona vode ženske NVO. U okviru projekta „Integrirani odgovor na nasilje nad ženama u Srbiji“²⁸ UNDP podržano je 11 specijalizovanih ženskih organizacija u pružanju ove specijalizovane usluge. U periodu od godinu dana (od 1. novembra 2013. do 1. novembra 2014. godine), tokom kojih je UNDP podržavao rad ovih 11 specijalizovanih ženskih nevladinih organizacija, 50 konsultantkinja i 60 volonterki su odgovorile na preko 5000 poziva i pružile direktne usluge podrške za preko 2000 žena koje su preživele nasilje. Uz to, aktivnostima u lokalnim zajednicama ove organizacije su došle u kontakt sa preko 20000 osoba. Ovi podaci su dodatno impresivni ako se uzme u obzir da se među ovih 11 organizacija nalaze i tri ženske romske NVO (Osvit iz Niša, Udruženje Romkinja Novi Bečej i Daje) koje su tokom datog perioda pružile podršku broju od 1128 Romkinja. Poređenja radi, u izveštaju zamenice Zaštitnika građana za rodnu ravnopravnost se navodi da su u periodu od 1.1.2013. do 30.6.2014. godine centri za socijalni rad registrovali i radili sa „397 žena pripadnica romske i drugih nacionalnih manjina“.²⁹

Iz ovih podataka moguće je izvesti nekoliko naučenih lekcija:

- Specijalizovani servisi su blizu korisnicima, utemeljeni su i prepoznati na teritoriji na kojoj deluju, te korisnice imaju više poverenja da im se obraćaju za pomoć i podršku;
- Specijalizovani servisi dolaze do korisnicima koje često ostaju neprepoznate od strane sistema ili kojima sistem ostaje nedostupan, te su tako komplementarni sa uslugama koje pružaju institucije sistema;
- Specijalizovani servisi su efikasan mehanizam za prepoznavanje i urgentni odgovor na nasilje nad ženama, kao i za pokretanje uključivanja institucionalnih mehanizama zaštite. Uz to, specijalizovani servisi su u mogućnosti da ostvaruju dugoročne programe podrške ženama koje izlaze iz nasilja, zasnovano na odnosu poverenja i podrške.

Ova saznanja su podstakla usmeravanje napora UNDP-a ka institucionalnom prepoznavanju specijalizovanih servisa. Budući da Zakon o socijalnoj zaštiti RS³⁰ otvara mogućnost prepoznavanja tzv. „drugih“ pružalaca usluga (čl. 17), podržan je rad radne grupe predstavnica ženskih NVO i dva resorna mini-

²⁸ http://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/operations/projects/poverty_reduction/integrated-response-to-violence-against-women-in-serbia/, stranici pristupljeno 28.1.2015.

²⁹ Poseban izveštaj Zaštitnika građana o primeni Opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, del. br 33738, 18.11.2014, str. 28.

³⁰ Službeni glasnik RS, br. 24/11.

starstva zaduženih za socijalnu politiku i unutrašnje poslove da izrade minimalne standarde za uslugu SOS telefona za žene žrtve nasilja u formi podzakonskog akta koji bliže određuje institucionalnu poziciju specijalizovanih servisa i specijalizovane usluge SOS telefona za žene žrtve nasilja.³¹ Institucionalno prepoznavanje i pozicioniranje specijalizovanih servisa za žene sa iskustvom nasilja potencijalno otvara mogućnost uspostavljanja jedinstvenog SOS telefona za Srbiju na bazi mreže ženskih NVO koje su specijalizovane za ovaj posao.

Efikasan sistem zaštite zahteva povezivanje, koordinaciju i korišćenje kapaciteta svih nadležnih sektora i specijalizovanih servisa koji su i formalno prepoznati kao deo mehanizma institucionalne zaštite. Dok god sistem funkcioniše parcijalno, sektorski i bez koordinisane akcije u zajednici, ne može se govoriti o adekvatnom institucionalnom preduslovu za sprečavanje i zaštitu od nasilja.

Zaključak

Pravo na život bez nasilja je osnovno ljudsko pravo, i primarna obaveza države je da ga na adekvatan način i uz punu posvećenost, štiti. Ujedinjene nacije u Srbiji imaju ulogu da podržavaju systemske promene koje idu na dobrobit ranjivih, ugroženih društvenih grupa i koje doprinose unapređivanju i konsolidaciji sistema zaštite ljudskih prava. Ujedinjene nacije imaju mogućnost da aktiviraju globalne resurse znanja i praksi koje mogu biti primenljive u lokalnom (nacionalnom) kontekstu, te predstavljaju značajnog partnera za uvođenje novih mehanizama za unapređivanje zaštite ženskih ljudskih prava. Aktivnosti UN-a u Srbiji u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama u porodici i u intimnim partnerskim odnosima su išle u pravcu uspostavljanja systemskih osnova za primenu međunarodnih standarda u ovoj oblasti. U periodu od 2009-2012. godine primarni nacionalni partneri UN-a za ovu oblast delovanja bili su rodni mehanizmi³² na nacionalnom i na pokrajinskom nivou. Takav pristup obezbeđivao je centralni fokus na institucionalno prepoznavanje rodne uslovljenosti nasilja nad ženama koje je bilo neophodno da bi se napra-

³¹ Nacrt pravilnika o minimumu standarda za uslugu SOS telefona za žene i devojke sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja, 2014, str. 161-173.

³² UNDP je podržavao nacionalni rodni mehanizam Upravu za rodnu ravnopravnost u okviru Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike RS, dok je UN Women, kroz UN Trust Fund to End Violence Against Women, podržavao Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku Vlade AP Vojvodine.

vio iskorak iz dotadašnje institucionalne prakse. S druge strane, imajući u vidu da je nacionalni izvršni rodni mehanizam bio pozicioniran u resoru socijalne politike, implicitno je tom resoru data uloga pokretača celokupnog sistema zaštite koji zadire u različite resore (unutrašnji poslovi, zdravstvo, pravosuđe, prosveta). Nasilje nad ženama je jedna od oblasti koja neizostavno zahteva multisektorski pristup i koordinisani angažman različitih resora. Izmena institucionalne arhitekture rodnih mehanizama tokom 2014. godine otvorila je nedoumice i nove prilike u vezi sa institucionalnom pozicijom nacionalnog izvršnog mehanizma. Budući da je Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost konstituisano u oktobru 2014. godine, šest meseci nakon konstituisanja Vlade i usvajanja Zakona o ministarstvima, ono nije dobilo jasne institucionalne konture organa izvršne vlasti, što potencijalno ograničava njegovu mogućnost delovanja. S druge strane, prvi put je uspostavljen rodni mehanizam pri kabinetu zamenice premijera, čime je postignut dupli efekat visokog političkog pozicioniranja i mogućnosti razvoja multisektorskog pristupa sa telom zaduženim za koordinaciju. Godina 2015. predstavlja prekretnicu za pitanja rodne ravnopravnosti,³³ te će ishodi i postignuti rezultati na kraju tekuće godine biti prvi pokazatelj uspešnosti novog institucionalnog nacionalnog mehanizma za rodnu ravnopravnost. Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost je, između ostalog, preuzelo i obaveze koje proističu iz člana 10 Istanbulske konvencije, a odnose se na koordinisanje aktivnosti u vezi sa implementacijom Istanbulske konvencije u zemlji. Institucionalni nadzor za efikasno sprovođenje multisektorskog pristupa u zaštiti žena od nasilja mogao bi, stoga, naći svoje prirodno mesto u okviru ovog novog tela, što bi osiguralo institucionalnu održivost uspostavljenih mehanizama. Pitanje održivosti inicijativa, koje je započeo i podržavao poslednjih sedam godina UN u Srbiji, je u velikoj meri povezano sa jasno definisanim nadležnostima državnih organa za ova pitanja. Sistemski karakter intervencija, obezbedio je usidranje određenih inicijativa u pojedinim resorima, kao na primer institucionalizacija programa obuke za profesionalne kadrove iz sistema pravosuđa i unutrašnjih poslova. Druge inicijative, kao što je, na primer, program za rad sa počiniocima, nalaze održivost u obučanim

³³ Tri nacionalna strateška dokumenta za rodnu ravnopravnost ističu 2015. godine i potrebno je njihovo revidiranje, kao i izveštaji o sprovođenju. Na međunarodnom planu se procenjuju dostignuća u implementaciji Pekinške platforme za delovanje iz 1995. U toku 2015. godine, Srbija je pozvana da podnese vanredni follow-up izveštaj CEDAW komitetu za preporuke 19 i 23, koje se tiču usklađivanja nacionalnih strateških dokumenata na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i unapređivanja sistema zaštite žena od nasilja.

i kvalifikovanim kadrovima za pružanje ove specijalizovane usluge, ali trebaju dalju podršku u usaglašavanju i standardizovanju prakse upućivanja počilaca na tretman od strane javnog tužilaštva. Poseban izazov u pogledu održivosti predstavlja jedna od najvažnijih specijalizovanih usluga u sistemu zaštite žena od nasilja: SOS telefon za žene i devojke žrtve nasilja. Usvajanjem Nacrta pravilnika o minimumu standarda za ovu uslugu, biće stvoren institucionalni osnov za prepoznavanje i licenciranje ženskih nevladinih organizacija kao specijalizovanih pružalaca ove usluge. Uspostavljanje nacionalnog SOS telefona na osnovi mreže ženskih NVO, proces koji je inicirao i podržavao UNDP u periodu od 2012. do 2015. godine, zahteva uspostavljanje privatno-javnog partnerstva između nadležnih državnih institucija i specijalizovanih servisa podrške ženama u situaciji nasilja, koji će predstavljati institucionalni presedan koji ide na dobrobit žena i devojaka žrtava nasilja.

Predstavljena analiza je ukazala da je UN doprinos bio instrumentalan za uspostavljanje rodno osetljivog pristupa i za povezivanje različitih delujućih aktera u oblasti prevencije i zaštite žena od nasilja u porodici i u intimnim partnerskim odnosima. Održivost iniciranih promena direktno zavisi od nadležnih institucija koje kontinuirano deklarativno iskazuju spremnost da se ovom društvenom problemu aktivno suprotstavljaju. Politička volja i spremnost mora biti prevedena u budžetske linije i programske budžete koji će obezbediti očuvanje izgrađene ekspertize i uspostavljenih mehanizama zaštite. GREVIO komitet će biti uspostavljen najkasnije do 1.8.2015. godine kada ističe godinu dana od stupanja na snagu Istanbulske konvencije, a Srbija kao jedna od prvih potpisnica će imati priliku da predstavi napredak u sprovođenju konvencije. To će ujedno biti i prvi test održivosti iniciranih sistemskih promena, koje je podržavao UN u periodu od 2009. do 2015. godine.

Literatura

Branković, B. (2012) *Mapiranje kapaciteta specijalizovanih organizacija za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja: prvi korak ka uspostavljanju jedinstvene nacionalne SOS linije*. Beograd: Projekat Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike.

Branković, B. (2013) *Vesti iz budućnosti: Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama. Funkcionisanje opštih servisa – operacionalizacija dužne prilježnosti*. Beograd: UNDP.

CESID (2013) *Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja: odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji*. Beograd: UNDP.

Hester, M., Lilley, S.-J. (2014) *Domestic and Sexual Violence Perpetrator Programmes: Article 16 of the Istanbul Convention: A Collection of Papers on the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*. Strasbourg: Council of Europe.

Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women, known as "Convention of Belem Do Para" – 1994.

Kelly, L. (2008) *Combating Violence Against Women: Minimum Standards for Support Services*. Strasbourg: Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe.

Mršević, Z. (2013) *Kvalitativna analiza medijskog sadržaja o nasilju nad ženama u Srbiji*. Beograd: UNDP.

Multisektorska saradnja – institucionalni odgovor na nasilje nad ženama (2013) Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, Službeni glasnik RS, br. 27/2011. Akcioni plan (2010-2012) za sprovođenje ove strategije, Službeni glasnik RS, br. 15/10.

Nacrt pravilnika o minimumu standarda za uslugu SOS telefona za žene i devojke sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja (2014) *Socijalna politika*, 1, str. 161-173.

Obuka profesionalaca/ki za tretman počinitelaca (2012) U: *Katalog akreditovanih programa u socijalnoj zaštiti*. Beograd: Republički zavod za socijalnu zaštitu i Čigoja štampa.

Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, Usvojen Zaključkom Vlade RS br. 05 N. 56-8645/2011

Poseban izveštaj Zaštitnika građana o primeni Opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, del. br 33738 (2014) Beograd: Zaštitnik građana.

The Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa, Maputo, July 2003.

UN General Assembly Resolution 48/104, 20th December 1993, known as Declaration on Elimination of Violence Against Women (DEVAW)

Zakon o socijalnoj zaštiti, Službeni glasnik RS, br.24/11.

Zakon o ministarstvima, Službeni glasnik RS, br. 44/2014.

Internet izvori

Autonomni ženski centar. Dostupno na: www.womenngo.org.rs, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Council of Europe. Dostupno na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/default_en.asp, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, CETS n. 210. Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/210.htm>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

European Network of Work with Perpetrators Programmes. Dostupno na: <http://www.work-with-perpetrators.eu/index.php?id=8>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Integrated Response to Violence Against Women in Serbia, UNDP. Dostupno na: http://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/operations/projects/poverty_reduction/integrated-response-to-violence-against-women-in-serbia/, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Multisectoral Cooperation – Institutional Response to Violence Against Women, UNDP, Belgrade, 2013 – the collection of a set of protocols for cooperation and conduct in cases of VaW. Dostupno na: <http://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/library/poverty/multisectoral-cooperation-institutional-response-to-violence-ag/>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Protokoli o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija. Dostupno na: http://sigurnakuca.net/un_protiv_nasilja/publikacije_projekta/protokoli_o_postupanju_i_saradnji_ustanova,_organa_i_organizacija_.50.html, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Sigurna kuća. Dostupno na: www.sigurnakuca.net, stranici pristupljeno 28.1.2015.

UNICEF – Škola bez nasilja. Dostupno na: <http://www.unicef.rs/skola-bez-nasilja.html>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

UNICEF – Informacije o predstavljanju istraživanja javnosti. Dostupno na: <http://www.sbn.rs/vesti-iz-programa/rezultati-10>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Škola bez nasilja. Dostupno na: <http://www.sbn.rs/>, stranici pristupljeno 28.1.2015.

Contribution of United Nations in Serbia to Protection of Women Survivors of Violence in Family and in Intimate Partner Relationships: From International Law to Practice

The paper presents an analyses of engagement of the United Nations in Serbia in the field of the prevention and establishment of protection system for women survivors of violence in family and in intimate partner relationships. The scientific objective is to assess the contribution of the UN interventions in this field in Serbia, while the applicative objective is to use the results of the analysis in the planning of State's interventions for the effective implementation of the Istanbul convention based upon lessons learnt from the UN interventions in this field. The subject of the paper is the analysis of the approach UN in Serbia has adopted over the past decade in establishment of the institutional response to violence against women, as well as the UN's contribution to setting horizontal and vertical institutional exchange mechanisms among different sectors with mandate to provide services to survivors/victims, specifically multi-sectoral co-operation model for protection of victims and support to setting institutional basis for the recognition of specialist support services for women survivors of violence. Both aspects are framed within the obligations deriving from the Istanbul convention with the aim to observe the correlation between the UN's approach and the requirements of this international treaty.

Key words: United Nations in Serbia, Istanbul convention, violence against women in family and in intimate partner relationships, multi-sectoral co-operation, specialist support services